

Asia: VN/5966/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Esityksen pääasiallisena tavoitteena on äitiys- ja isyyslakien tekninen yhdistäminen. Lähtökohtaisesti on pidettävä hyvänä, että ehdotuksessa hallituksen esitykseksi isyys- ja äitiyslait esitetään yhdistettävän yhdeksi laiksi, jossa on aiempaa sukupuolineutraalimpi lähestymistapa vanhemmuuteen.

Huomion arvoisena onkin pidettävä, että nyt ehdotetaan lainsäädäntötasolla selkeästi todettavan, että lapsella voi olla esimerkiksi kaksi äitiä. Tämä osaltaan vastaa ainakin osittain pyrkimystä saattaa lainsäädäntö yhteiskunnan kehityksen mukaiseksi.

Esitysluonnoksen mukaan hedelmöityshoidoista annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että naispareille annetaan mahdollisuus valita hedelmöityshoitojen yhteydessä alkion muodostamiseen myös sellaisia siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen. Siittiöiden valinnasta riippuu, vahvistetaanko naisparille syntyvän lapsen toiseksi vanhemmaksi siittiöt luovuttanut isä vai toinen äiti.

Asianmukaisella tiedottamisella uudistuneesta vanhemmuuslainsäädännöstä tulee aikanaan olemaan suuri merkitys niin yleisellä tasolla kuten myös yksityiskohtien osalta. Tämän tarve korostuu edellisessä kappaleessa mainitussa tilanteessa. Oikeudenmenetyks olisi mahdollinen tilanteessa, jossa naispari on hedelmöityshoidoissa käyttänyt siittiöitä, joiden luovuttaja on suostunut isyyden vahvistamiseen. Tällöin ei äitiä, joka mahdollisesti on luovuttanut munasolun, voitaisi vahvistaa lapsen toiseksi äidiksi.

Yleisellä tasolla on lisäksi syytä todeta olevan tarkoituksenmukaista, ettei ennakkotunnustamista koskevia asiakirjoja enää lähetetä äitiysneuvolasta lastenvalvojalle tarkistettaviksi, vaan ne lähetetään suoraan Digi- ja väestötietovirastoon odottamaan lapsen syntymää ja vanhemmuuden vahvistamista. Päällekkäisen viranomaistoiminnan karsiminen on toivottavaa. Perheiden oikeusturva ei vaarantune, vaikka lastenvalvojan rooli tässä yhteydessä katoaisi.

Alla käräjäoikeus haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin ehdotettuihin lainkohtiin:

40 §

Kanteen peruuttaminen ja isyyden poissuljenta

Kun vanhemmuuden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, voi kantaja peruuttaa kanteen jonkun vastaajan osalta, jos tämä ei vastusta kanteen peruuttamista. Kanne voidaan peruuttaa kuitenkin vain, jos tuomioistuin kuultuaan muita vastaajia tähän suostuu. Tuomioistuimen on tällöin jätettävä asia kyseistä vastaajaa koskevalta osalta sillensä.

Jos isyyden vahvistamista koskevaa kannetta ajetaan useampaa kuin yhtä vastaajaa vastaan, tuomioistuin voi ennen isyyksikysymyksen lopullista ratkaisemista hylätä kanteen yhden tai useamman vastaajan osalta, jos oikeusgeneettisen isyytutkimuksen perusteella on pidettävä todistettuna, ettei kyseinen vastaaja voi olla lapsen isä.

Käräjäoikeuden lausunto:

Vakiintunut periaate oikeusjärjestelmässämme on, että asianosaiset itse disponoivat asiaansa. Voitaneen sen vuoksi pitää uutena ja hieman vieraana lähestymistapana, että isä voi saattaa vireille isyyden vahvistamista koskevan kanteen, mutta kanteen peruuttaminen edellyttäisi tuomioistuimen suostumuksen. Onkin syytä syvemmin pohtia sitä, missä määrin ehdotus tältä osin olisi vieras konstruktio oikeusjärjestelmässämme.

41 §

Näytön hankkiminen

Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Jos oikeudenkäynnissä esille tulleiden seikkojen perusteella on aihetta olettaa, että joku muu, joka ei ole asianosaisena, on lapsen vanhempi, tuomioistuin voi varata hänelle tilaisuuden tulla kuulluksi. Tuomioistuin voi myös kehottaa lastenvalvojaa täydentämään vanhemmuuden selvittämistä.

Käräjäoikeuden lausunto:

Lähtökohtana on, että tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, minkä se katsoo asian ratkaisemisen kannalta tarpeelliseksi. Tähän nähden voitaneen asettaa kyseenalaiseksi tarve kehottaa lastenvalvojaa täydentämään vanhemmuuden selvittämistä. Oikeusjärjestelmällemme luonnollisempi lähestymistapa voisi olla, että tuomioistuin itse suoraan määräisi lisäselvityksen hankkimisesta. Onkin syytä pohtia sitä, annetaanko ehdotuksessa tältä osin tuomioistuimelle uusi rooli, jollaista sille ei aiemmin ole kuulunut.

48 §

Kanneoikeuden rajoitukset

Lapsen kanneoikeutta voi käyttää vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. 15 vuotta nuoremmalle lapselle tai 15 vuotta täyttäneelle lapselle, joka ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, voidaan kuitenkin määrätä edunvalvoja lapsen kanneoikeuden käyttämistä varten, jos siihen on lapsen edun kannalta erittäin painava syy.

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai 19 §:n nojalla tunnustetun lapsen vanhempi, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen tai tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden kumoamiseksi ainoastaan, jos:

- 1) lapsen synnyttänyt äiti ja aviomies tai vahvistettu vanhempi ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan;
- 2) kantaja on asunut yhdessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai jos kantajan ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde; ja
- 3) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

Aviomiehellä tai vanhemmuutensa tunnustaneella ei ole oikeutta nostaa kannetta, jos hän saatuaan tietää seikoista, joiden perusteella hänellä on ollut aihetta epäillä, että lapsi ei ole saanut alkuaan hänen siittiöstään taikka 4 §:n 3 momentissa tai 5 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla ja tarkoitetuissa olosuhteissa, on lapsen syntymän jälkeen kirjallisesti ilmoittanut, että lapsi on hänen. Lapsen synnyttäneellä äidillä ei ole oikeutta nostaa kannetta, jos hän on kirjallisesti hyväksynyt 3 momentissa tarkoitetun ilmoituksen.

Kärjäoikeuden lausunto:

15 vuotta täyttänyt nuori voi itse käyttää kanneoikeuttaan. Alle 15 -vuotias henkilö sen sijaan tarvitsee edunvalvojan. Lainkohdan 2 momentin 3 kohdassa ehdotetaan, että tuomioistuimen

ratkaistavaksi saatettaisiin se, onko kanteen nostaminen lapsen edun mukaista. Tätä konstruktiota lienee syytä tarkastella perusteellisesti. Olisiko tilanteessa tarkoituksenmukaisempaa, että vasta edunvalvojan tehtävänä olisi arvioida onko kanteen nostaminen päämiehen edun mukaista?

Hieman kärjistetyksi kysymyksessä olisi eräänlainen esituomio siitä, voidaanko asia saattaa vireille. Tältäkin osin on syytä pohtia sitä, annettaisiinko tuomioistuimelle ehdotuksessa eräänlainen uusi rooli, joka on oikeusjärjestelmässämme sille vieras.

50 §

Määräaika kanteen nostamiselle

Lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja henkilön, jonka isyys on todettu avioliiton perusteella, on pantava kanne vireille kahden vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Jos vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisen perusteella, lapsen synnyttäneen äidin, 48 §:n 2 momentissa tarkoitetun henkilön ja tunnustajan on pantava vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne vireille kahden vuoden kuluessa siitä, kun vanhemmuus on vahvistettu.

Kanne voidaan tutkia, vaikka se olisi pantu vireille määräajan päättymisen jälkeen, jos kantajalla, jota 1 momentissa tarkoitetaan, oli laillinen este tai hän näyttää muun painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu. Kanne on kuitenkin jätettävä tutkimatta, jos sitä ei ole nostettu vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut.

Jos aviomies tai se, jonka vanhemmuus on Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä vahvistettu, on kuollut menettämättä kanneoikeuttaan, on eloon jääneellä puolisoilla sekä jokaisella, joka lapsen ohella tai lapsen jälkeen on vainajan lähin perillinen, oikeus nostaa kanne vuoden kuluessa kuolemasta tai, jos vainajalla vielä olisi ollut käytettävissään pitempi aika kanteen nostamiseen, tuon ajan kuluessa.

Kärjäoikeuden lausunto:

Helsingin kärjäoikeuden näkemys on, että kanneajoista on ehdotetun uudistuksen myötä syytä pitää kiinni, kuten onkin ehdotettu. Tervetullut uudistus on, että kanne voitaisiin tutkia, vaikka se olisi pantu vireille määräajan päättymisen jälkeen, jos kantajalla oli laillinen este tai hän näyttää muun painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole aikaisemmin nostettu.

Lopuksi

Ehdotuksen yleisperusteluissa on todettu, että koska isyys- ja äitiyslaki ovat olleet voimassa vasta hyvin lyhyen aikaa, tarvetta periaatteelliseen uudelleentarkasteluun ei ole katsottu olevan olemassa (s. 15).

Edellä mainitusta huolimatta haluamme lopuksi kiinnittää huomiota siihen, ettei tuomioistuin lainsäädäntömme mukaan voi määrätä oikeusgeneettistä tutkimusta synnyttäneen äidin äitiyden selvittämiseksi. Kysymyksessä on sinänsä erillinen kokonaisuus ja uudistustarve. Saamiemme tietojen mukaan puute onkin jo oikeusministeriössä tiedossa ja selvitettävänä. Helsingin käräjäoikeus haluaa muistuttaa tästä lausunnossaan ja samalla kiirehtiä myös tuon asiakokonaisuuden tarkastelua. Mainittu tarve esiintyy käytännössä turvapaikanhakijoiden

Nurmi Tuomas
Helsingin käräjäoikeus

Inkinen Jaana
Helsingin käräjäoikeus